

การบูรณาการแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและพุทธวิธี เพื่อพัฒนากิจกรรม ส่งเสริมการรักษาศีล 5 ของนักเรียนระดับประถมศึกษา

THE INTEGRATION OF ACTIVE LEARNING CONCEPTS AND BUDDHIST METHODS TO DEVELOP
ACTIVITIES PROMOTING THE OBSERVANCE OF THE FIVE PRECEPTS AMONG ELEMENTARY SCHOOL
STUDENTS

พระมหาวีระ วีรนาโค (สิงห์โต)¹

วัดลาดปลาเค้า สุพรรณบุรี

Phramaha Weera Weeranako (Singto)¹

Wat Lad Pla Khao, Suphan Buri

Corresponding Author E-mail pweera2001@gmail.com

(Received : March 6, 2026; Edit : March 14, 2026; accepted : March 18, 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอแนวทางการบูรณาการแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ร่วมกับพุทธวิธี เพื่อพัฒนา
กิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีล 5 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา สืบเนื่องจากข้อจำกัดของการเรียนการสอนศีลธรรมแบบดั้งเดิมที่
เน้นการท่องจำ ทำให้ผู้เรียนขาดความตระหนักรู้และหิริโอตตปละ บทความนี้จึงสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ผ่านโมเดลกระบวนการ
จัดการเรียนรู้เชิงพุทธแบบเชิงรุกที่ผสมผสานนวัตกรรมการศึกษาสากล ได้แก่ การออกแบบย้อนกลับ กระบวนการคิดขั้นสูงเชิงระบบ
(GPAS) และการเรียนรู้จากประสบการณ์ เข้ากับหลักพุทธปรัชญา กระบวนการขับเคลื่อนผ่าน 4 ขั้นตอน คือ การจุดประกายและ
ตระหนักรู้ปัญหา (ทุกข์) ผ่านบทบาทกัลยาณมิตรของผู้สอน กระบวนการคิดวิเคราะห์ กระตุ้นโยนิโสมนสิการสืบสาวสาเหตุของ
ปัญหาจนเกิดหิริโอตตปละจากภายใน การลงมือปฏิบัติผ่านประสบการณ์ ใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตรเชิงสร้างสรรค์ (CAS) เช่น
โครงการธนาคารความดี กิจกรรมจิตอาสา และสถานการณ์จำลองเพื่อการแก้ปัญหา เป็นการฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา การสะท้อน
ผลและเกิดพฤติกรรมยั่งยืน การประเมินและกำกับตนเองตามแนวทางมรรคมีองค์ 8 ผลลัพธ์ที่คาดหวัง เมื่อนำโมเดลนี้ไปใช้ นักเรียน
จะเกิดการเปลี่ยนผ่านพฤติกรรมจากการทำตามข้อบังคับ ไปสู่การปฏิบัติด้วยความเข้าใจและตระหนักรู้คุณค่าจากภายใน โดย
สามารถสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์ได้จากการมีวินัยในตนเองที่เพิ่มขึ้น พฤติกรรมการละเมิดศีลในชีวิตประจำวันที่ลดลง
และการแสดงออกถึงความละอายเกรงกลัวต่อบาปในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นกลไกสำคัญในการหล่อหลอมเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่
สมบูรณ์สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาทุนมนุษย์ของชาติ

คำสำคัญ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, พุทธวิธี, การรักษาศีล 5, กิจกรรมเสริมหลักสูตร, จิตตปัญญาศึกษา, นักเรียน
ประถมศึกษา

Abstract

This academic article presents an approach to integrating Active Learning concepts with Buddhist methods to develop activities promoting the observance of the Five Precepts among elementary school students. Due to the limitations of traditional moral education, which primarily relies on rote memorization, learners often lack profound awareness as well as moral shame and fear of wrongdoing (Hiri-Ottappa). Consequently, this article synthesizes a new body of knowledge through the “Buddhist Active Learning Process Model,” which integrates universal educational innovations—namely Backward Design, the Advanced Systemic Thinking Process (GPAS), and Experiential Learning—with Buddhist philosophy. The framework is driven through a four-step process: Problem Ignition and Realization (Dukkha): Facilitated through the teacher's role as a Noble Friend (Kalyanamitta). Analytical Thinking Process: Stimulating critical reflection (Yonisomanasikara) to investigate the root causes of problems, leading to the internal emergence of Hiri-Ottappa. Action through Experience: Utilizing creative extracurricular activities (CAS), such as the Goodness Bank Project, volunteer activities, and problem-solving simulations, as a foundation for self-training in accordance with the Threefold Training (Tisikkha). Reflection and Sustainable Behavior: Engaging in self-assessment and self-regulation guided by the Noble Eightfold Path. The expected result of implementing this model is a behavioral transition from mere compliance with rules (Hina-sila) to practice grounded in profound understanding and inner realization of value (Panita-sila). Empirical changes can be observed through increased self-discipline, a reduction in precept-violating behaviors in daily life, and the expression of moral shame and fear of sin while participating in various activities. This serves as a crucial mechanism in molding youths into well-rounded individuals, aligning with the nation's human capital development goals.

Keyword Active Learning, Buddhist Methods, Five Precepts Observance, Extracurricular Activities, Contemplative Education, Elementary School Students

บทนำ

ในปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์เชิงคุณภาพ โดยส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินสมรรถนะนักเรียนมาตรฐานสากล (PISA) กลับพบว่าคุณภาพการศึกษาของเด็กไทยยังคงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน โดยเฉพาะในด้านการนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ซึ่งควรจะได้การพัฒนาให้สูงกว่ากรอบการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2569 : ออนไลน์) แม้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 มาตรา 22 จะกำหนดแนวทางให้จัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553 : 28) และมีการขับเคลื่อนนโยบายลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นก็ตาม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 : 8) ทว่าในทางปฏิบัติ มาตรฐานและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ยังไม่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์และวินัยในตนเองได้อย่างแท้จริง ปัญหาดังกล่าวนำไปสู่ข้อจำกัดในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในโลกยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้นักเรียนขาดทักษะการคิดนอกกรอบ การแก้ปัญหา และการคิดสร้างสรรค์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ ผู้เรียนควรได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายและมีกระบวนการคิดเพื่อจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต อันจะถือเป็นการสร้างคุณค่าสูงสุดให้กับผู้เรียนในระบบการศึกษา (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565 : 11)

ในทางพระพุทธศาสนา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องข้อปฏิบัติพื้นฐานแห่งการดำเนินชีวิต หรือ ศีล การได้เกิดมาเป็นมนุษย์นั้นถือเป็นเรื่องยาก ดังพุทธพจน์ที่ว่า “กิญโณ มนุสสปฏิลาโภ การได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์เป็นเรื่องยาก” (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2546 : 245) ทว่าการเป็นผู้มีศีลที่สมบูรณ์นั้นยิ่งเป็นเรื่องยากกว่า เพราะความสมบูรณ์แห่งศีลหมายถึงการไม่ล่วงละเมิดทางกายและวาจา (อภิ.ธ.า. (ไทย) 36/81/166) ดังปรากฏในจวนัตถะว่า “สียติ กายจิกมมานิ สมมา ทหิตติ สิล” หมายความว่า ธรรมชาติโดยอ้อมกระทำให้กายกรรมและวจีกรรมตั้งไว้ด้วยดี ธรรมชาตินั้นชื่อว่าศีล ซึ่งครอบคลุมถึงเจตนา เจตสิก ความสำรวม และความไม่ล่วงละเมิด (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2565 : 191) ทั้งนี้ ศีลแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ กุศลศีล (มีกุศลจิตเป็นสมุฏฐาน) อกุศลศีล (มีอกุศลจิตเป็นสมุฏฐาน) และอัปายกตศีล (มีอัปายกตจิตเป็นสมุฏฐาน) โดยศีลถือเป็นพื้นฐานแห่งความสำรวมและการไม่ล่วงละเมิด (พ.บ. (ไทย) 31/39/60) นอกจากนี้ ศีลยังมีลักษณะและกิจที่แสดงถึงความถึงพร้อม มีความสะอาดเป็นอาการปรากฏ (ปัจจุภูฐาน) และมีหิริโอตตปะเป็นเหตุก่อให้เกิด (ปทัฏฐาน) (วิสุทธิ. (ไทย) 1/8/12-13) ศีลในเรื่องของการละเว้นความชั่วและการไม่เบียดเบียน จึงเป็นรากฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตตามปกติ เป็นการเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าทางคุณธรรม และปลูกฝังความรับผิดชอบต่อตนเอง เมื่อจิตใจมีความบริสุทธิ์และปราศจากความคิดที่จะเบียดเบียนผู้อื่น จิตย่อมยกระดับและเจริญงอกงามเป็นกุศล นำไปสู่ความเป็นอิสระและหลุดพ้นได้อย่างแท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2562 : 715-717)

ปัญหาประการสำคัญของนักเรียนในปัจจุบันเกิดจากความไม่รู้เท่าทันและขาดความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการประพฤติศีลให้เป็นปกติ ไม่ทราบถึงจุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการเป็นผู้มีศีล 5 ที่สมบูรณ์ต่อการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังขาดความเข้าใจในหลักปฏิบัติและขั้นตอนการรักษาศีลแต่ละข้ออย่างถ่องแท้ ทำให้การปฏิบัติตามข้อห้ามหรือข้อละเว้นต่าง ๆ กลายเป็นเพียงการท่องจำ มากกว่าที่จะเกิดจากความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป (หิริโอตตปะ) ภายในจิตใจอย่างแท้จริง ดังปรากฏเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมในหน้าข่าวสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง เช่น กรณีอุบัติเหตุสะเทือนขวัญที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 รู้เท่าไม่ถึงการณ์นำอาวุธปืนของผู้ปกครองมาเล่นจนเกิดอุบัติเหตุปืนลั่นใส่เพื่อนจนได้รับบาดเจ็บสาหัส (Thai PBS, 2569 : ออนไลน์) ปัญหาพฤติกรรมลักทรัพย์ของเยาวชนวัยประถมศึกษาตอนปลายที่มีเจตนาขโมยรถจักรยานยนต์เพื่อนำไปขับซิ่งเล่น (ช่อง 8, 2569 : ออนไลน์) ปัญหาการตั้งครุฑก่อนวัยอันควรซึ่งสะท้อนจากความจำเป็นในการบังคับใช้พระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหการตั้งครุฑในวัยรุ่น พ.ศ. 2559 เพื่อรณรงค์ป้องกันปัญหาแม่วัยใส (มติชนออนไลน์, 2569 : ออนไลน์) ตลอดจนปัญหาการขาดสติสัมปชัญญะจากการดื่มสุราและเสพสารเสพติดในวัยเรียน ซึ่งนำไปสู่ความประมาทและความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน (เรื่องเล่าเช้านี้, 2569 : ออนไลน์)

เมื่อพิจารณาบริบทของสถานศึกษา พบว่าโรงเรียนวัดประชุมราษฎร์ยังขาดนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมการรักษาศีล 5 เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอานิสงส์ของการรักษาศีลเป็นนิตย์ ปัจจัยดังกล่าวนำไปสู่พฤติกรรมการละเมิดศีลในชีวิตประจำวัน สาเหตุหลักประการหนึ่งคือการขาดกระบวนการอบรม ศึกษา และเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจในการปฏิบัติตน อันเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อนต่อการขัดเกลาคุณธรรมและจริยธรรมในจิตใจ นอกจากนี้ สถาบันครอบครัวอาจขาดการปลูกฝังพฤติกรรม การรักษาศีลอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้นักเรียนเกิดความคุ้นชินกับความบกพร่องทางศีลธรรมและมองการละเมิดศีลเป็นเรื่องปกติ เมื่อนักเรียนกระทำผิดศีลโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการไตร่ตรอง ย่อมนำไปสู่ผลกระทบเชิงลบและบทลงโทษ

ตามมา ทั้งความเดือดร้อนต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ซึ่งอาจทำให้สูญเสียโอกาสทางการศึกษา สูญเสียอิสรภาพ เกิดผลกระทบทางจิตใจและทรัพย์สินของครอบครัว ตลอดจนทำลายอนาคตในการประกอบสัมมาอาชีพ

ทั้งนี้ การปลูกฝังศีล 5 ในนักเรียนระดับประถมศึกษาถือเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุด เนื่องจากเป็นระยะที่เด็กกำลังพัฒนาจากจริยธรรมตามคำสั่ง ไปสู่จริยธรรมตามเหตุผล ตามแนวคิดพัฒนาการทางจริยธรรม การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จึงมีความเหมาะสมมากกว่าการบรรยาย เพราะเปิดโอกาสให้เด็กได้เผชิญสถานการณ์จำลอง ฝึกการตัดสินใจ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง สอดคล้องกับพุทธวิธี ที่มีลักษณะเป็น Active Learning โดยธรรมชาติ เช่น การใช้คำถามกระตุ้นปัญญา (โยนิโสมนสิการ) และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ความสำคัญเชิงนโยบายและในทางพระพุทธศาสนา ศีลคือข้อปฏิบัติพื้นฐานเพื่อให้กายและวาจาตั้งไว้ด้วยดี การส่งเสริมการรักษาศีล 5 บางคนมองเป็นเพียงภารกิจทางศาสนา แต่ก็มีผลสอดคล้องกับ นโยบายระดับชาติ อาทิ โครงการโรงเรียนรักษาศีล 5 และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งเน้นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยเฉพาะที่โรงเรียนวัดประชุมราษฎร์ ซึ่งจำเป็นต้องสร้างนโยบายที่ชัดเจนเพื่อเปลี่ยนผ่านจากการรักษาศีลแบบท่องจำ ไปสู่การรักษาศีลด้วยความตระหนักรู้จากภายใน เพื่อสร้างทุนมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งสติปัญญาและคุณธรรม

คุณค่าและทัศนะของศีล 5 ในพระพุทธศาสนา

ศีล 5 หรือ “ปัญจศีล” เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่มีความงดงามในเบื้องต้น และปรากฏหลักฐานอย่างแพร่หลายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์ชั้นรองได้แสดงทัศนะและคุณค่าของศีลไว้หลายมิติ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. ความหมายและองค์ประกอบของศีล

ในเชิงลึก ศีลไม่ได้เป็นเพียงข้อห้ามทางกายภาพ แต่ครอบคลุมถึงสภาวะทางจิตใจ คัมภีร์วิสุทธิมรรคได้ขยายความหมายของศีลไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) เจตนา คือ ความตั้งใจที่จะงดเว้นจากความชั่ว 2) เจตสิก คือ สภาวธรรมที่ปราศจากความเพ่งเล็งอยากได้ (อภิชฌา) ความพยาบาท และมีความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) 3) สังวร คือ ความสำรวมระวังผ่านอินทรีย์ทั้งหลาย และ 4) ความไม่ล่วงละเมิดทางกายและวาจา (วิสุทธิ. (ไทย) 1/6/11) นอกจากนี้ ศีลยังหมายถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย การกำจัดความทุกข์ และความสะอาดทั้งกาย วาจา ใจ (พระพุทธโฆสะเถระ, 2546 : 10-11) สอดคล้องกับคัมภีร์วิมุตติมรรคที่เปรียบเทียบคุณค่าของศีลว่า ศีลนำมาซึ่ง “ความเย็น” และ “สันติ” ดุจไม้จันทน์ที่ช่วยบรรเทาพิษร้อนทางกาย ศีลก็ช่วยทุเลาความเร่าร้อนทางใจ ขจัดความสะอึกสะอื้น และก่อให้เกิดความสงบร่มเย็นในการดำเนินชีวิต (พระอุปัชฌาย์, 2538 : 9-10)

2. อานิสงส์และเป้าหมายของการรักษาศีลในพุทธกาล

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอานิสงส์ของการรักษาศีล 5 ไว้ในหลายพระสูตร สำหรับผู้ครองเรือน (อุบาสกอุบาสิกา) การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พวดเท็จ และดื่มสุราเมรัย ถือเป็นธรรมที่ทำให้เป็นผู้มีความแคล้วคลาดในการดำเนินชีวิต (อง.ปญจก. (ไทย) 22/171/287-288; ส.สพ. (ไทย) 18/312/333) ผู้รักษาศีลบริสุทธีย่อมสามารถพยากรณ์ตนเองได้ว่า เป็นผู้พ้นแล้วจากอบายภูมิและทุกข์ มีวิถีที่แน่นอนสู่การบรรลุธรรมในเบื้องหน้า (อง.ปญจก. (ไทย) 22/179/299-300) ยิ่งไปกว่านั้น ในมิติของการทำบุญ พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า การสมาทานศีล 5 มีผลานิสงส์เหนือกว่าการบูชาญัตติที่ทุนทรัพย์มหาศาล (ที.สี. (ไทย) 9/343/135-137; ที.สี. (ไทย) 9/352/147) การสมาทานกุศลธรรมเป็นเหตุให้เจริญด้วยอายุและวรรณะ (ที.ปา. (ไทย) 11/105/75-76) และเป็นปัจจัยนำไปสู่สุคติโลกสวรรค์ (อง.ปญจก. (ไทย) 22/145/242) ในด้านการพัฒนาจิตใจ เมื่ออริยสาวกระลึกถึงศีลที่บริสุทธ์ของตน (สีลานุสสติ) จิตย่อมปราศจากโรค โทสะ โมหะ นำไปสู่ความปราโมทย์ ปีติ และความตั้งมั่นแห่งสมาธิในที่สุด (อง.ฉก. (ไทย) 22/10/423) ทั้งนี้ การที่ทรงบัญญัติสิกขาบทต่าง ๆ ก็เพื่อประโยชน์สุขร่วมกันของหมู่คณะ เพื่อป้องกันและกำจัดอาสวกิเลส และเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม (วิมพา. (ไทย) 1/39/28)

3. ระดับและประเภทของศีล

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนายังได้จำแนกความประณีตของการรักษาศีลออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

- 1) หีนศีล (ศีลระดับต่ำ) เป็นการรักษาศีลที่เจือด้วยตัณหา ปราภณายศ หรือเพื่อข่มผู้อื่น
- 2) มัชฌิมศีล (ศีลระดับกลาง) เป็นการรักษาศีลเพื่อหวังผลบุญและความหลุดพ้นส่วนตน
- 3) ปณิตศีล (ศีลระดับสูง) เป็นการรักษาศีลด้วยความตระหนักรู้ถึงอิสรภาพและเห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลสรรพสัตว์ (วิสุทธิ. (ไทย) 1/12/21-22)

นอกจากนี้ หากจำแนกตามสภาพของผู้ปฏิบัติ สามารถแบ่งได้ 4 ประเภท คือ ภิกขุศีล (สำหรับพระภิกษุ), ภิกขุณีศีล (สำหรับพระภิกษุณี), อนุปสัมบันศีล (สำหรับสามเณรและสามเณรี) และ คหวัณณศีล ซึ่งได้แก่ ศีล 5 ศีล 8 หรือศีล 10 สำหรับอุบาสก

อุปาสิกาทั่วไป (วิสุทธิ. (ไทย) 1/12/24)

กล่าวโดยสรุป ศิล 5 มิได้เป็นเพียงชุดคำสั่งหรือข้อบังคับทางกายและวาจาในเชิงนิเสธ เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมมิติเชิงบวก (Positive Approach) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาสภาวะจิตใจให้ปราศจากกิเลสและเครื่องเศร้าหมอง การรักษาศิลปะอย่างเข้าใจถึงแก่นแท้ ตั้งแต่ระดับของเจตนา เจตสิก ไปจนถึงการสำรวมระวังอย่างเป็นปกติ ย่อมก่อให้เกิดอานิสงส์ที่ครอบคลุมทั้งในระดับโลกียะ คือความสงบร่มเย็น การเป็นที่ยอมรับในสังคม และระดับโลกุตระ คือการเป็นบาพฐานอันมั่นคงให้แก่สมาธิและปัญญา ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจมิติที่ลึกซึ้งและระดับชั้นของศิลปะตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นกุญแจสำคัญอย่างยิ่งในการนำไปประยุกต์เป็นกรอบแนวคิด เพื่อออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับเยาวชน โดยมุ่งหวังที่จะยกระดับพฤติกรรมรักษาศิลของนักเรียนให้ก้าวพ้นจากการเป็นเพียง หินสเกล หรือการท่องจำตามแบบแผน ไปสู่การบำเพ็ญ ปณิธิศีล ที่เกิดจากความตระหนักรู้และจิตสำนึกที่ดีงามจากภายใน

การขับเคลื่อนศิลป 5 ผ่านกิจกรรมเสริมหลักสูตร

กิจกรรม หมายถึง การที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งอันเกี่ยวเนื่องกับการศึกษาเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : ออนไลน์; เปลื้อง ณ นคร, 2569 : ออนไลน์) ในบริบทของการจัดการศึกษากิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ถือเป็นกระบวนการที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างประสบการณ์ที่คู่ขนานไปกับหลักสูตรปกติ ทั้งรายวิชาบังคับ และรายวิชาเลือก (Barbieri, 2009 : 24) การจัดกิจกรรมเหล่านี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพอย่างรอบด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำองค์ความรู้และทักษะมาประยุกต์ใช้ เพื่อเติบโตเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ และสามารถดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553 : 17-55; สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2562 : 1-5)

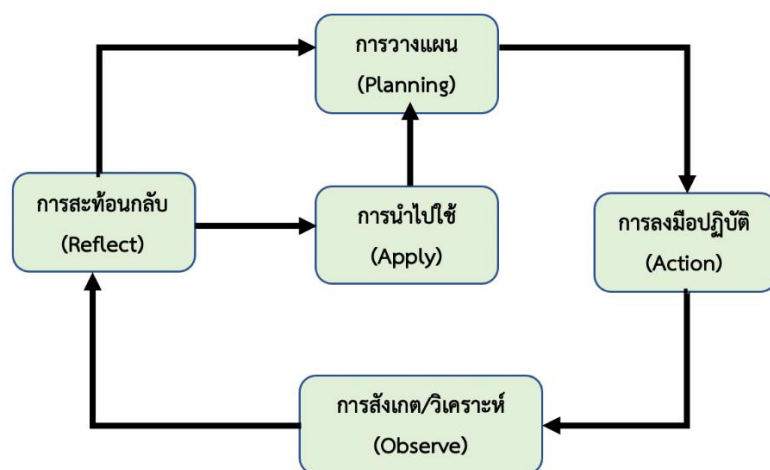
คุณค่าของกิจกรรมเสริมหลักสูตรได้รับการยืนยันจากนักวิชาการหลายท่าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ McCarthy (2000 : 410-424) ที่พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตรมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ กิจกรรมดังกล่าวยังช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คุณค่าของการทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความอดทน และทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจได้มากกว่าการมุ่งเน้นเพียงวิชาการด้านเดียว (Education Corner, 2025 : Online; Mountain Heights Academy, 2026 : Online) แนวคิดนี้สอดคล้องกับทัศนะของ Blount และ Klausmeiers (1968 : 534-546) รวมถึง Anderson และ Gruhn (1962 : 280-284) ที่ระบุว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นผู้นำ เคารพตนเองและผู้อื่น ตลอดจนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการปรับตัวทางสังคม โดยรูปแบบของกิจกรรมควรเน้นความสนุกสนาน ไม่ผูกติดกับการคิดหน่วยกิตหรือระดับคะแนน เพื่อเสริมสร้างโปรแกรมการศึกษาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (Kilzer et al., 1956 : 11-17) ในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร สถานศึกษาควรคำนึงถึงหลักการสำคัญ คือ ต้องเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตในชุมชน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้และกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม โดยสามารถดำเนินการได้หลายลักษณะ อาทิ การศึกษานอกสถานที่ การเข้าค่ายอบรม การประกวดแข่งขัน การฟังบรรยายจากปราชญ์ชาวบ้าน หรือการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการด้วยตนเอง เมื่อนำมาบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนหลักธรรมทางศาสนา สถานศึกษาสามารถออกแบบกิจกรรมที่เสริมสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อแยกแยะผิดชอบชั่วดี ปลูกฝังความกตัญญู ซื่อสัตย์สุจริต และจิตอาสาได้อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เช่น โครงการจิตดี ทำดี มีสุข หรือ ธนาคารความดี ที่มุ่งเน้นทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โครงการสืบสานภูมิปัญญา ต่อยอดมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือโครงการ 1 ห้องเรียน 1 กิจกรรม 1 ความดี เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีและรักษาศิลในชีวิตประจำวัน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ ประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดขึ้นนอกชั้นเรียนปกติอย่างเป็นกระบวนการ ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การออกค่าย การตั้งชมรม กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาศักยภาพรอบด้านของผู้เรียน ทั้งความรู้ ทักษะวิชาชีพ และพัฒนาการด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยมุ่งเน้นการปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ปราศจากความกดดันจากการประเมินผลตามหลักสูตรปกติ

กระบวนการจัดการเรียนรู้ (Learning Management) และการออกแบบกิจกรรม

การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการรักษาศิล 5 อาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้แนวคิดการออกแบบหน่วยการเรียนรู้แบบย้อนกลับ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมายปลายทางย้อนกลับมาสู่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุมาตรฐานที่กำหนดและสามารถตรวจสอบประสิทธิภาพของการออกแบบได้ตลอดกระบวนการ แนวทางดังกล่าวให้ความสำคัญกับการกำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการ โดยระบุเป้าหมายการเรียนรู้ อย่างชัดเจน ทั้งในด้านองค์ความรู้ ทักษะกระบวนการ และเจตคติ ในขั้นตอน

นี้ ผู้สอนจำเป็นต้องวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตร เพื่อคัดเลือกสาระสำคัญที่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการนำไปประยุกต์ใช้ของผู้เรียน (Wiggins and McTighe, 2005 : 145-165) เพื่อให้กระบวนการจัดการเรียนรู้นำไปสู่การปฏิบัติการรักษา 5 อย่างเป็นรูปธรรม จึงได้บูรณาการแนวคิดกิจกรรมสร้างสรรค์ประโยชน์ (CAS: Creativity, Action, Service) เข้ากับกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ซึ่งเอื้อให้ผู้เรียนได้ค้นพบศักยภาพของตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติจริง โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Creative Thinking) ควบคู่กับการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) และนำไปสู่การปฏิบัติ (Action) (Kolb and Fry, 1975 : 33-57) กระบวนการนี้ขับเคลื่อนผ่านวงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ (The Cycle of Experiential Learning) ของ David A. Kolb ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ (Visaggi and Young, 2026 : Online)

ภาพที่ 1 วงจรการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ของ David A. Kolb

ที่มา: Christy Visaggi and Jeffrey Young, Experiential Learning Theory

การประยุกต์ใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบกิจกรรมดังกล่าว เป็นกลยุทธ์สำคัญในการกระตุ้นและพัฒนาทักษะของผู้เรียนในทุกระดับการศึกษา โดยกิจกรรมสร้างสรรค์ประโยชน์จะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมผ่านการสำรวจและปฏิบัติจริง นำไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่ การสร้างแรงบันดาลใจ การพัฒนาความสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น ตลอดจนการขัดเกลาพฤติกรรมเพื่อยกระดับตนเองไปสู่มิติที่ดีที่สุด (Fredrickson, 1990 : 23-34) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายสูงสุดของการปลูกฝังศีลธรรมให้หลอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

พุทธวิธีในการจัดการเรียนรู้ (Buddhist Learning) เพื่อความยั่งยืน

พุทธวิธีในการจัดการเรียนรู้ เป็นการนำหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเข้ากับกระบวนการเรียนการสอน เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการรักษา 5 ของนักเรียนประถมศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อการปฏิบัติให้ผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านสติปัญญา ทักษะชีวิต และจิตใจที่ปราศจากกิเลส กระบวนการดังกล่าวขับเคลื่อนผ่านหลักธรรมสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. กระบวนการพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา

การศึกษาในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือการพัฒนาชีวิต ดังเจตนารมณ์ที่ว่า “ชีวิตที่ดีงามคือชีวิตที่มีการศึกษา” (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2541 : 12) การฝึกฝนอบรมบุคคลต้องดำเนินไปตามขั้นตอนของไตรสิกขา ได้แก่ 1) อธิศีลสิกขา (ศีล) การฝึกฝนพฤติกรรมทางกายและวาจาให้มีระเบียบวินัย สุจริต และมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกื้อกูล 2) อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) การพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพจิตให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง และปราศจากความขุ่นมัว และ 3) อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) การสร้างความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง คิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาและดับทุกข์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. กลไกการเรียนรู้ผ่านหลักโยนิโสมนสิการและปรโตโมสะ

การเกิดปัญญาต้องอาศัยปัจจัยทั้งภายในและภายนอก ปัจจัยภายในที่สำคัญคือ “โยนิโสมนสิการ” หมายถึง การทำในใจ โดยแยกกาย หรือการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีเหตุผล และสืบสาวจากต้นปัจจัยโดยปราศจากอคติ ประกอบด้วยวิธีการคิด 10 ประการ อาทิ การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ การคิดแบบแก้ปัญหา (อริยสัจ) และการคิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม เป็นต้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), 2562 : 663-701) ส่วนปัจจัยภายนอกคือ “ปรโตโมสะ” หรือการรับฟังเสียงจากผู้อื่นที่ถูกต้องดีงาม โดยเฉพาะจาก “กัลยาณมิตร” ผู้มีคุณสมบัติ 7 ประการ (กัลยาณมิตรธรรม) เช่น ความเป็นผู้น่ารัก น่าเคารพ รู้จักพูดให้ได้ผล และไม่ชักนำในทางเสื่อมเสีย ครูผู้สอนที่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรย่อมสร้างความอบอุ่นใจและ

แรงศรัทธา ซึ่งมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ของศิษย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2553 : 280)

3. กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4

อริยสัจ 4 ถือเป็นหัวใจของกระบวนการคิดและสังเคราะห์อันประเสริฐที่นำไปสู่การดับทุกข์ (วิ.ม. (ไทย) 4/12/24) ในบริบทของการจัดการเรียนรู้ อริยสัจ 4 ถูกนำมาประยุกต์เป็นเทคนิคการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (สาโรช บัวศรี, 2526 : 10) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นกำหนดปัญหา (ทุกข์) ครูนำเสนอปัญหาและกระตุ้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญ 2) ขั้นตั้งสมมติฐาน (สมุทัย) ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นถึงสาเหตุของปัญหา 3) ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (นิโรธ) ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ แบ่งกลุ่ม และบันทึกข้อมูล และ 4) ขั้นวิเคราะห์และสรุปผล (มรรค) ผู้เรียนประเมินข้อมูลและสรุปเชื่อมโยงความคิดเห็น เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่นำไปใช้ได้จริง

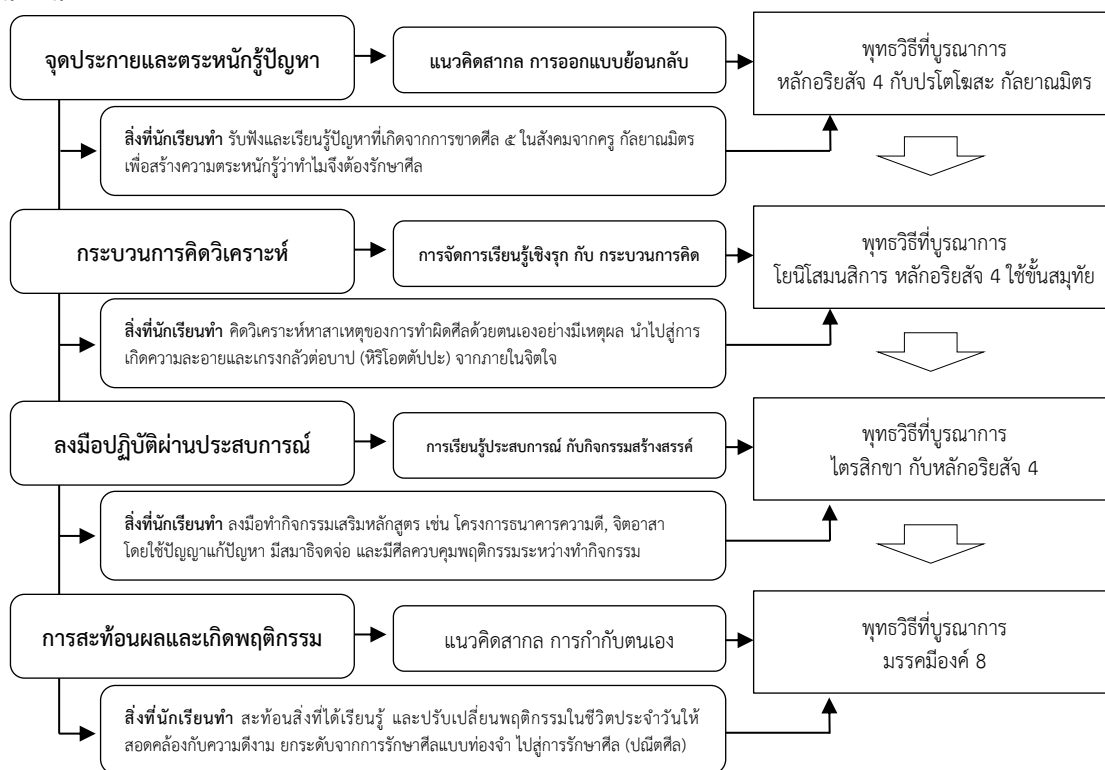
4. การบูรณาการวิถีปฏิบัติด้วยหลักมรรคมงคล 8

การนำพาชีวิตไปสู่ความดับทุกข์ต้องประกอบด้วยมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง อันได้แก่ มรรคมงคล 8 ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) ความดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) การเจรจาชอบ (สัมมาวาจา) การกระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ) การเลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) ความพยายามชอบ (สัมมาวายามะ) ความระลึกชอบ (สัมมาสติ) และความตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) (อภิ.วิ. (ไทย) 35/492/374-375; อภิ.สง. (ไทย) 34/297-304/88-89) ท้ายที่สุดแล้ว องค์มรรคทั้ง 8 ประการนี้สามารถสรุปลงในกระบวนการไตรสิกขาได้อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ สัมมากัมมันตะ สัมมาวาจา และสัมมาอาชีวะ จัดเป็น “อธิศีลสิกขา” สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ จัดเป็น “อธิจิตตสิกขา” ส่วนสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ จัดเป็น “อธิปัญญาสิกขา” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562 : 672-696)

สรุปการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีล 5 สำหรับนักเรียน ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องก้าวข้ามข้อจำกัดของการจัดการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่เน้นเพียงการท่องจำข้อห้าม มักไม่ก่อให้เกิดความตระหนักรู้และhiriโอดตปปะ แต่การบูรณาการกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ผ่านกระบวนการคิดขั้นสูงเชิงระบบ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ เข้ากับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ จึงถือเป็นกระบวนการที่ใหม่ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อแปลงนามธรรมของหลักธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมผ่านการลงมือปฏิบัติ กรอบแนวคิดการบูรณาการดังกล่าว ขับเคลื่อนโดยมีหลักไตรสิกขา เป็นแกนกลางในการพัฒนากาย วาจา และใจ ควบคู่ไปกับการออกแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับโปรดโมสะ ทางบวกจากครูผู้ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดโยนิโสมนสิการ หรือการคิดวิเคราะห์แยกแยะเหตุและผลของการกระทำด้วยตนเอง นอกจากนี้ การนำเทคนิคการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ 4 มาใช้เป็นขั้นตอนในการจัดกิจกรรม ยังช่วยให้ผู้เรียนรู้จักสืบสาวสาเหตุของการล่วงละเมิดศีล และร่วมกันแสวงหาแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการหล่อหลอมพฤติกรรมให้สอดคล้องกับมรรคมงคล 8 อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทาในการดำเนินชีวิต ท้ายที่สุด กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ได้รับการออกแบบอย่างเป็นระบบด้วยกระบวนการออกแบบย้อนกลับ และยึดโยงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นี้ จะไม่เป็นเพียงกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อความสนุกสนานหรือเติมเต็มเวลาว่าง แต่จะเป็นกลไกสำคัญในการขัดเกลาจิตใจ สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม และปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์แก่นักเรียนระดับประถมศึกษา ทำให้ผู้เรียนตระหนักถึงอานิสงส์ของการมีศีล 5 ที่สมบูรณ์ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้

องค์ความรู้ใหม่

การบูรณาการแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ร่วมกับพุทธวิธีก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนากิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เปลี่ยนผ่านจากการสอนศีลธรรมแบบท่องจำ ไปสู่การสร้างประสบการณ์ตรงและการตระหนักรู้จากภายใน โดยมีกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธแบบเชิงรุก

แผนภาพแสดง “โมเดลกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธแบบเชิงรุก” ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการบูรณาการข้ามศาสตร์ระหว่างงานวัดกรรมการศึกษาสากลและหลักพุทธปรัชญา เพื่อยกระดับการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมศีล 5 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กระบวนการนี้ขับเคลื่อนผ่าน 4 ขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เริ่มต้นจาก

ขั้นที่ 1 การจุดประกายและตระหนักรู้ปัญหา โดยผู้สอนใช้กระบวนการออกแบบย้อนกลับร่วมกับการทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร (ปรัตยสัจ) ชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหาจากการขาดศีลธรรมในสังคม (ทุกข์) นำไปสู่

ขั้นที่ 2 กระบวนการคิดวิเคราะห์ ที่บูรณาการแนวคิด Active Learning และกระบวนการคิดขั้นสูง (GPAS) เข้ากับหลักโยนิโสมนสิการ กระตุ้นให้นักเรียนรู้จักสืบสาวหาสาเหตุอย่างมีเหตุผลจนเกิดหิริโอตตปัสสะจากภายใน จากนั้นเข้าสู่

ขั้นที่ 3 การลงมือปฏิบัติผ่านประสบการณ์ โดยใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตรเชิงสร้างสรรค์ (CAS) เป็นฐานในการฝึกฝนตนเองตามหลักไตรสิกขา และลงมือแก้ปัญหา ท้ายที่สุด

ขั้นที่ 4 การสะท้อนผลและเกิดพฤติกรรม นักเรียนจะได้ประเมินและกำกับตนเอง ให้มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับมรรคมงคล 8 โมเดลนี้จึงเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนผ่านจากการสอนศีล 5 แบบท่องจำ ไปสู่การหล่อหลอมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เกิดจากความตระหนักรู้อย่างยั่งยืน (ปณิธิศีล)

สรุป

การบูรณาการแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกร่วมกับพุทธวิธีผ่านโมเดลกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธแบบเชิงรุก เป็นนวัตกรรมที่ก้าวข้ามข้อจำกัดของการสอนศีลธรรมแบบท่องจำสู่การสร้างจิตสำนึกจากภายใน ผ่านกระบวนการ 4 ขั้นตอนที่ผสมหลักอริยสัจ 4 และไตรสิกขาอย่างเป็นระบบ โดยครูต้องปรับบทบาทจากผู้บรรยายเป็น ผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitator) ที่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรเพื่อจุดประกายให้ผู้เรียนเกิดโยนิโสมนสิการ ขณะที่โรงเรียนควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการรักษาศีลผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ (CAS) เช่น โครงการธนาคารความดีและสถานการณ์จำลอง เพื่อให้เกิดการฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา สำหรับการวัดและประเมินผลในมิติใหม่นี้ จะมุ่งเน้นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ผ่านการสะท้อนคิด (Reflection) และการสังเกตพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ แทนการใช้ข้อสอบวัดความรู้เพียงอย่างเดียว เพื่อประเมินความเจริญงอกงามของศีลสมาธิ และปัญญาอย่างบูรณาการ เป้าหมายสูงสุดคือการเปลี่ยนผ่านจากพฤติกรรมตามข้อบังคับ ไปสู่พฤติกรรมที่เกิดจากความตระหนักรู้คุณค่า ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและหล่อหลอมเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาทุนมนุษย์ของชาติในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- ช่อง 8. (2569). **ข่าว**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=WMHG-QHuzXY> [สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2569].
- พจนานุกรม แปลไทย-ไทย. (2569). **เปลื้อง ณ นคร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.sanook.com/dictionary/dict/dict-th-th-pleang/> [สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม 2569].
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2541). **แนวคิดข้อสังเกตเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: CURSALAD PRAV.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 11)**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2553). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2562). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.
- พระพุทธโฆสเถระ. (2546). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรพงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด.
- พระสัทธัมมโชติกะ อัมมาจริยะ. (2565). **มหาอภิธัมมัตถสังคหฎีกา กัมมจตุกกะและมรณุปัตติจจตุกกะ**. กรุงเทพมหานคร: หจก. ทิพย์วิสุทธิ.
- พระอุปติสสเถระ. (2538). **วิมุตติมรรค**. แปลโดย คณาจารย์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มติชนออนไลน์. (2569). **ข่าวในประเทศ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/local/news_3836258 [สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2569].
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/> [สืบค้นเมื่อ 24 กรกฎาคม 2567].
- เรื่องเล่าเช้านี้. (2569). **ห้ามส่งนักเรียน ม.1 เสพยาตั้งแต่ ป. 5**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=6Gs8AVfJBhc> [สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2569].
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2569). **ผลการประเมิน PISA2022**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://pisathailand.ipst.ac.th/news-21/> [สืบค้นเมื่อ 4 มกราคม 2569].
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2562). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย (พิมพ์ครั้งที่ 53)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.
- สาโรช บัวศรี. (2526). **วิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสัจในการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.). (2551). **แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ (Active Learning)**. กรุงเทพมหานคร: หน่วยนิเทศการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). **แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2562). **หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการจัดการอาชีวศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เรื่องที่ 6 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ฉบับที่ 13)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

- Thai PBS. (2569). ข่าว. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thaipbs.or.th/news/content/287594> [สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2569].
- Anderson, V. E., & Gruhn, W. T. (1962). **Principles and Practices of Secondary Education**. California: Ronald Press Company.
- Barbieri. (2009). **Extracurricular activities**. New York: St. Martin's Press.
- Blount, N. S., & Klausmeiers, J. (1968). **Teaching in secondary school**. New York: Harper and Row.
- Education Corner. (2026). **Extracurricular activities**. [Online]. Source: <https://www.educationcorner.com/k12-extracurricular-activities.html> [Accessed January 24, 2026].
- Fredrickson, B. (1990). **Positivity: Groundbreaking Research to Release Your Inner Optimist and Thrive**. London: Oneworld Publications.
- Kilzer, L. R., et al. (1956). **Allied Activities in Secondary School**. New York: Harper & Brothers Publishers.
- Kolb, D. A., & Fry, R. (1975). **Toward an applied theory of experiential learning**. In C. Cooper (Ed.), *Studies of group process* (pp. 33-57). New York: Wiley.
- McCarthy, K. J. (2000). **The effects of student activity participation, gender, ethnicity, and Socio-economic level on high school student grade point averages and attendance**. Research Article, National Association of African American Studies & National Association of Hispanic and Latino Studies, 410-424.
- Mountain Heights Academy. (2026). **Why extracurricular activities are so important**. [Online]. Source: <http://www.mountainheightsacademy.org/why-extracurricular-activities-are-soimportant> [Accessed January 24, 2026].
- Visaggi, C., & Young, J. (2026). **Experiential Learning Theory**. [Online]. Source: <https://myexperience.gsu.edu/faculty/resources/theory/> [Accessed January 24, 2026].
- Wiggins, G., & McTighe, J. (2005). **Understanding by Design (2nd ed.)**. Virginia: Association for Supervision & Curriculum Development.